

MILOŠ MINIC

Politika velikih sila i blokova i bezbednost nesvrstanih zemalja

Odnosi između supersila i blokova, tako reći bez posleratnog predaha, pogoršavali su se i zaoštravali na političkom, ideološkom, vojnom, ekonomskom i ostalim područjima međusobnih odnosa do stepena hladnog rata. Njihovom međusobnom konfrontacijom, u borbi za vojnu nadmoć u svetu i sfere interesa i uticaja, naročito su ugrožene zemlje i narodi koji su u toku velike antikolonijalne revolucije svojom oslobodilačkom borbom sticali slobodu i nezavisnost i obrazovali svoje suverene države. Nije mali broj nesvrstanih zemalja koje su u toku proteklih decenija postale žrtve politike velikih sila i blokova. Neke nesvrstane zemlje, naročito one u žarištima kriza, sve do danas nisu uspele da se oslobode tuđe dominacije, vojne intervencije, pritisaka i mešanja u unutrašnja pitanja u svim mogućim vidovima, i da steknu pravedan mir i krenu putem mirnog razvitka.

Poslednju zajedničku ocenu o teškoj međunarodnoj situaciji i posledicama konfrontacije između supersila i blokova za nesvrstane zemlje i nezavisnost i bezbednost mnogih od njih, dala je Osma konferencija na vrhu nesvrstanih zemalja, održana septembra 1986. u Harareu. Ta ocena, u suštini, važi i danas.

I pored promena u međunarodnoj situaciji koje nagoveštavaju mogućnost jačanja mira, bezbednosti i miroljubive međunarodne saradnje, ipak do korenitog preloma u razvoju međunarodnih odnosa još nije došlo, posebno po pitanju opšteg razoružanja i univerzalnog detanta. Stoga nije ni bitno smanjena opasnost od spoljnog ugrožavanja bezbednosti mnogih nesvrstanih zemalja. To znači da se ne može očekivati da nesvrstane zemlje smanje brigu i pažnju za

svoju bezbednost, niti da značajnije menjaju opšti kurs dosadašnje politike odbrane i zaštite svoje bezbednosti. Svaka od njih mora nastaviti da izgrađuje sistem odbrane i zaštite svoje bezbednosti i nezavisnosti, a međusobno moraju da raspravljaju o ovim pitanjima radi razmene naučnih saznanja i praktičnih iskustava.

Na temelju ovakvog pristupa, ukazaću na nekoliko aktuelnih pitanja i, naravno, pokušaću da odgovorim na njih ili bar da ukažem na to kako bi se moglo doći do što tačnijih odgovora.

Prvo, šta se dešava u odnosima između supersila i blokova u poslednje vreme i kakav je uticaj promena u odnosima između njih na razvoj međunarodne situacije? Analiza mnoštva činjenica i glavnih tendencija u kretanju međunarodnih odnosa i posebno odnosa između supersila i blokova u poslednje vreme pokazala je da je u odnosima između supersila i blokova došlo do velikog zaokreta od totalne konfrontacije ka dijalogu, pregovaranju i sporazumevanju, uz nastavljanje konfrontacije u područjima u kojima su suprotnosti u odnosima između njih najdublje. Postignuti su prvi značajni sporazumi o smanjenju nuklearnog naoružanja i drugi dogovori u oblasti bezbednosti i razoružanja, rešavanja regionalnih kriza, ljudskih prava i bilateralnih odnosa. Te promene su pozitivno delovale na kretanje međunarodne situacije i izazvale proces obnavljanja i oživljavanja detanta. Ali, da do preloma još nije došlo, kako to potvrđuju i izjave s najvišeg mesta i supersila, nastavlja se politika sile i mešanja u unutrašnja pitanja nezavisnih zemalja. Produžuju se regionalne krize, iako se od strane supersila i neposredno angažovanih zemalja, čine prvi koraci ka traženju političkih rešenja pojedinih kriza; produžuje se teška ekonomska situacija u koju su zemlje u razvoju dovedene, a naročito prezadužene zemlje u razvoju itd.

Drugo, kakav uticaj imaju promene u međunarodnoj situaciji na položaj i bezbednost zemalja koje su van blokova, a pre svega nesvrstanih zemalja? Mislim da još uvek bitno nije poboljšana bezbednosna situacija nesvrstanih zemalja, koja bi im omogućila da počnu razmišljati o smanjivanju briga i troškova za zaštitu i odbranu svoje nezavisnosti i bezbednosti. A što se tiče opšteg političkog položaja, promene u međunarodnoj situaciji već omogućavaju i olakšavaju nesvrstanim zemljama da se svom snagom angažuju u proširivanju i produbljivanju procesa detanta i povedu uspešnu borbu na liniji razvijanja univerzalnog detanta, čiji bi nosioci bile sve zemlje, a ne samo supersile i zemlje blokova; i pokrenu nove inicijative za rešavanje najvažnijih međunarodnih pro-

blema, koje je blokirano zbog nadmetanja i rivalstva supersila i blokova u toku poslednjih deset godina.

Treće, ima li nekih promena u dosadašnjoj politici supersila i blokova na prostorima nesvrstanih zemalja, a posebno u regionima u kojima se nalaze žarišta glavnih međunarodnih kriza?

U sovjetsko-američkim susretima na vrhu između predsednika Regana i generalnog sekretara KPSS Gorbačova u Ženevi, Rejkjaviku i Vašingtonu vođeni su iscrpni razgovori o regionalnim krizama, razume se u okviru odnosa i interesa dve supersile. Mihail Gorbačov je, na primer, saopštio da će se sovjetske trupe povući iz Avganistana počev od 15. maja ove godine, ukoliko do tada budu uspešno okončani pregovori u Ženevi o političkom rešenju krize u Avganistanu. Danas već možemo konstatovati da je do sporazuma u Ženevi o Avganistanu došlo i da počev od 15. maja teče povlačenje sovjetskih vojnih snaga iz Avganistana što je osnovni uslov rešenja ove krize. Pored toga, svedoci smo izuzetne aktivnosti SAD i državnog sekretara Šulca na traženju političkog rešenja za dugotrajnu krizu na Bliskom istoku. Do takvog rešenja još nije došlo, a sukobi između Izraela i Palestinaca na okupiranim teritorijama se još više zaoštavaju, u prvom redu zato što se rešenje ne traži na doslednom i potpunom uvažavanju prava palestinskog naroda na samoopredeljenje i formiranje samostalne države, kao i prava ostalih arapskih zemalja u sukobu sa Izraelom. U srednjoj Americi napreduje, mada sporo i uz velike teškoće koje čini politika SAD, proces koji treba da dovede do političkog rešenja krize na osnovu poštovanja nezavisnosti i suverenosti srednjeameričkih država. U tome su najznačajniji pregovori između vlade u Managvi i »kontraša« u okviru sporazuma pet centralnoameričkih država. Zapaža se, takođe, određena aktivnost na traženju političkog rešenja krize na jugu Afrike u čemu privlače pažnju četvorni razgovori između Angole, Kube, Južnoafričke Republike i SAD uz, kako izgleda, izvesno posredovanje Velike Britanije. Ne vide se značajnija kretanja na rešavanju problema Kampučije i Koreje. U vezi sa kiparskim problemom, kao i sa krizom oko zapadne Sahare ne vidi se ništa novo, a u regionu Roga Afrike došlo je tek do početnih kontakata između Etiopije i Somalije. Ukratko, pozitivne promene u kretanju međunarodne situacije omogućile su oživljavanje aktivnosti za traženje političkih rešenja za postojeće međunarodne krize koje dugo godina ugrožavaju mir i bezbednost u svetu i posebno bezbednost nesvrstanih zemalja u regionima kriza.

Drugih promena u politici velikih sila i blokova na prostorima nesvrstanih zemalja za sada nema ili se još ne mogu zapaziti. U poslednje vreme, supersile, a naročito Sovjetski Savez, naglašenije ističu međunarodni značaj pokreta nesvrstanosti i problema zemalja u razvoju, ali se još ne vide neki praktični efekti koji bi potvrđivali neke suštinske promene.

Četvrto, može li se u ovom momentu doći do pouzdanijih ocena i predviđanja daljeg kretanja međunarodne situacije i šta mogu očekivati nesvrstane zemlje na području zaštite svoje bezbednosti i odbrane? Danas još nismo u mogućnosti da procenimo i predvidimo dalji razvoj međunarodne situacije, jer je ona veoma složena i protivrečna. Deluju istovremeno i nove tendencije detanta i ranije tendencije konfrontacije, a korenitog preloma još nema. Moguće je dalje napredovanje detanta i u tom pravcu deluju sve jače snage u SSSR i SAD, kao i u zemljama članicama blokova. Istovremeno, teče aktivnost pokreta nesvrstanosti i jedne tako velike zemlje kao što je Kina, kao i drugih zemalja van blokova. Međutim, ne mogu se isključiti ni zastoji u tom procesu, pa i nazadovanje, kao što se dešavalo u ranijim periodima, odnosno ponovno zaoštavanje i jačanje zategnutosti u međunarodnim odnosima. Svaki realistički pogled iz pozicija pokreta i politike nesvrstanosti mora računati sa takvim mogućnostima i, polazeći od takvog pogleda, svaka nesvrstana zemlja je u situaciji da prilagođava i određuje svoju politiku na području zaštite svoje nezavisnosti, odbrane i bezbednosti.

I najsvežija zbivanja na međunarodnoj sceni u odnosima supersila i blokova zadržala su dosadašnji tempo razvoja. Vanredni samit NATO pakta, održan 2. i 3. marta ove godine u Briselu i zasedanje Komiteta ministara inostranih poslova Varšavskog ugovora, održan 2. aprila ove godine u Sofiji nisu doneli nešto suštinski novo u stavovima dva bloka posle susreta Regana i Gorbačova u Vašingtonu. Može se zapaziti da Sovjetski Savez zadržava inicijativu sa predlozima na području daljeg razoružanja i jačanja poverenja i bezbednosti u svetu. Izgleda da se »novo mišljenje« o spoljnoj politici i međunarodnim odnosima, kako bi to rekao Gorbačov, mnogo više zapaža u spoljnoj politici Sovjetskog Saveza i zemalja Varšavskog ugovora, nego u spoljnoj politici SAD i zemalja NATO pakta, gde još uvek, izgleda, imaju prevagu »staro mišljenje« i moćni uticaji snaga »staroga«, ili — u jednom znatno povoljnijem tumačenju — gde vidimo manje ili više uočljivo kolebanje između »novog« i »starog« i određena neizvesnost i kontroverze o tome kuda dalje da se krene. U prilog toga govori i poseta Gorbačova Jugoslaviji, aprila

ove godine, i jugoslovensko-sovjetska deklaracija usvojena tom prilikom, čiji značaj daleko prevazilazi okvir bilateralnih sovjetsko-jugoslovenskih odnosa. Ali, o tome će se moći još lakše suditi na osnovu rezultata sledećeg susreta između Regana i Gorbačova koji će se krajem maja održati u Moskvi. Dosadašnji učestali susreti između ministara spoljnih poslova, Ševarnadzea i Šulca, posvećeni pripremama sovjetsko-američkog susreta na vrhu, mada najavljuju nove sovjetsko-američke sporazume — ali i teškoće koje tek treba da prevaziđu, ne omogućuju još pouzdanije zaključivanje do kakvog stadija je danas stigao proces popuštanja međunarodne zategnutosti — i posebno u odnosima između supersila i blokova, kao i dinamiziranja međunarodne saradnje na svim područjima, pa prema tome, koliko su porasli izgledi za učvršćivanje i očuvanje mira i za jačanje opšte bezbednosti u svetu. Upravo u tome je glavni opšti međunarodni uslov očuvanja i zaštite nezavisnosti i bezbednosti nesvrstanih zemalja i svih ostalih zemalja, bez obzira na to da li su izvan vojnih saveza ili su njihove članice. Opasnost uništenja u nuklearnom ratu po svemu sudeći podjednaka je za sve zemlje i narode sveta. Ali, opasnost od tzv. lokalnih ratova, vojnih intervencija i drugih vidova primene sile i mešanja u unutrašnje poslove nezavisnih zemalja najviše pretili nesvrstanim zemljama, kao što to pokazuje međunarodno iskustvo posle drugog svetskog rata do danas i uvid u dosadašnju politiku velikih sila i blokova na prostorima nesvrstanih zemalja.

Pošto još nema vidljivih znakova smanjivanja te opasnosti za nesvrstane zemlje, one su prinuđene da posebnu pažnju i brigu posvećuju očuvanju i zaštiti svoje nezavisnosti i bezbednosti i danas i još neodređeno vreme, slično kao što su to i do sada činile.